

461
LE-T
2008

LÊ QUANG THIÊM

Lời nói đầu

Ngữ nghĩa học

(Tập bài giảng)

ĐẠI HỌC QUỐC GIA HÀ NỘI
TRUNG TÂM THÔNG TIN THƯ VIỆN

VV-D2/ 10839

NHÀ XUẤT BẢN GIÁO DỤC

MỤC LỤC

	Trang
Lời nói đầu	3
BÀI 1 : Ngữ nghĩa học là một bộ môn của ngôn ngữ học	5
I – Ngữ nghĩa và ngữ nghĩa học	5
1. Nghĩa và ngữ nghĩa	5
2. Ngữ nghĩa học	6
3. Sự ra đời của môn ngữ nghĩa học	7
II – Đối tượng và một số sự phân chia trong ngữ nghĩa học	8
1. Đối tượng ngữ nghĩa học	8
2. Một số sự phân chia – một bước cụ thể hoá đối tượng nghiên cứu.	9
3. Đối tượng trong quan hệ khuynh hướng và phương pháp nghiên cứu.	10
III – Tính trừu tượng, mơ hồ của nghĩa, siêu ngôn ngữ	11
1. Tính trừu tượng, mơ hồ của nghĩa	11
2. Tính luẩn quẩn trong giải thích nghĩa	11
3. Giải pháp lựa chọn	12
BÀI 2 : Khái lược về tiến trình và khuynh hướng ngữ nghĩa học	13
I – Tiến trình ngữ nghĩa học	13
1. Thời kì thứ nhất	13
2. Thời kì thứ hai	15
3. Thời kì thứ ba	17
II – Các khuynh hướng ngữ nghĩa học	18
1. Cách hiểu truyền thống và hiện đại trong ngữ nghĩa học	18
2. Các khuynh hướng ngữ nghĩa học	19
BÀI 3 : Khuynh hướng ngữ nghĩa học hình thức	27
I – Dẫn nhập	27
1. Đặt vấn đề	27
2. Định hướng mục đích	28

II – Định hướng quan trọng về cách miêu tả theo hướng quy chiếu	29
1. Dùng logic	29
2. Hình thức logic	30
3. Ưu thế và hạn chế	32
4. Ngữ nghĩa học lí thuyết mô hình	33
BÀI 4 : Siêu ngôn ngữ tự nhiên ngữ nghĩa	42
I – Cách tiếp cận mới	42
1. Quan niệm nghĩa khác nhau và cách tiếp cận khác nhau	42
2. Hướng tiếp cận mới – cách tiếp cận siêu ngôn ngữ tự nhiên ngữ nghĩa	43
II – Siêu ngôn ngữ tự nhiên ngữ nghĩa	43
1. Ý tưởng được đề xuất và sự thực hiện	43
2. Sử dụng khúc giải giảm thiểu trong giải nghĩa	48
3. Cơ sở triết học của lí thuyết và quan hệ với cách tiếp cận khác	51
BÀI 5 : Khuynh hướng ngữ nghĩa học tri nhận	54
I – Dẫn nhập	54
1. Đặt vấn đề	54
2. Sự xuất hiện	56
3. Các hướng tiếp cận	57
4. Định hướng nghiên cứu	59
II – Các hướng thực hiện	60
1. Ngữ nghĩa học biểu hiện tinh thần	60
2. Làn ranh giữa khái niệm và nghĩa	62
3. Hướng nhìn nhận về nghĩa	66
4. Vấn đề thứ tự ưu tiên nhân tố quy định nghĩa	68
BÀI 6 : Một số sơ đồ kiến giải nghĩa của tín hiệu ngôn ngữ thế kỉ XX	72
I – Từ F. de Saussure đến Ogden và Richards	72
1. Khởi đầu của F. de Saussure	72
2. Cải tiến của Ogden và Richards	74
II – Từ Gustaf Stern đến Stephen Ullmann, J. Lyons	76
1. Công trình của G. Stern	76
2. Cải tiến của S. Ullmann	78

3. Cải tiến của J. Lyons	81
4. Nhìn lại những nét lớn	82
III – Một số kiến giải của các nhà Việt ngữ học	83
1. Những kiến giải đã có	83
2. Giải pháp đề nghị	86
BÀI 7 : Cơ sở hoạt động chức năng của việc xác định nghĩa trong ngôn ngữ	89
I – Nguyên tắc định hướng nghiên cứu nghĩa	89
1. Phân biệt tính đa ngành, liên ngành với chuyên ngành trong nghiên cứu ngữ nghĩa	89
2. Cấp độ và bình diện trong nghiên cứu nghĩa	90
3. Phân biệt chất liệu và hình thức, hình thức và nội dung	92
II – Những hạn chế của cách nhìn bản thể luận và cấu trúc luận đối với việc nghiên cứu ngữ nghĩa	93
1. Cần thiết trở lại cơ sở triết học	93
2. Quan niệm nghĩa theo hướng “bản thể luận”	94
3. Hạn chế của quan niệm cấu trúc hình thức về nghĩa	95
III – Cơ sở hoạt động chức năng của cách tiếp cận ngữ nghĩa	97
1. Các tầng chức năng	97
2. Phân tầng lớp hạng chức năng – ngữ nghĩa tương ứng với phân tầng cấu tạo hệ thống ngôn ngữ	100
BÀI 8 : Đường hướng tiếp cận nghĩa từ vựng từ nhân tố hoạt động chức năng	106
I – Cơ sở định hướng tiếp cận	106
1. Dẫn lược các đường hướng tiếp cận	106
2. Phân biệt việc xác định nghĩa với việc miêu tả, giải thích nghĩa	108
3. Đặc điểm bản chất nghĩa từ vựng	109
II – Nghĩa của từ được xác lập từ chuỗi chức năng	111
1. Cơ sở xác định	111
2. Các quá trình chức năng bộc lộ nghĩa của từ	112
3. Phân biệt tầng nghĩa, kiểu nghĩa và chiều kích nghĩa	115

BÀI 9 : Tầng nghĩa và kiểu nghĩa chức năng từ vựng	117
I – Nhận diện loại nghĩa, tầng nghĩa chức năng	117
1. Ví dụ dẫn nhập	117
2. Những hạn chế cần khắc phục	117
II – Các tầng nghĩa, kiểu nghĩa	120
1. Cơ sở phân định	120
2. Nhân tố ưu tiên cho xác định tầng nghĩa, kiểu nghĩa	121
3. Ba tầng nghĩa và sáu kiểu nghĩa từ vựng	122
4. Tính hiện thực ngữ liệu và cách thức xác lập kiểu nghĩa	126
BÀI 10 : Tầng nghĩa và kiểu nghĩa trong các phạm trù ngữ pháp	129
I – Đặc điểm nghĩa ngữ pháp và các tầng nghĩa hình thái	129
1. Nghĩa ngữ pháp	129
2. Tầng nghĩa, kiểu nghĩa thuộc bình diện hình thái học	130
II – Tầng nghĩa và các kiểu nghĩa từ vựng – ngữ pháp	131
1. Cơ sở nghĩa của tầng nghĩa, kiểu nghĩa từ vựng – ngữ pháp	131
2. Các tầng nghĩa và kiểu nghĩa từ vựng – ngữ pháp	132
III – Tầng nghĩa và kiểu nghĩa phạm trù ngữ pháp	134
1. Vị trí và đặc điểm tầng nghĩa phạm trù	134
2. Các kiểu nghĩa phạm trù ngữ pháp	136
BÀI 11 : Tầng nghĩa và kiểu nghĩa cấu tạo theo thành phần chức năng của câu	138
I – Nghĩa của câu – một vài phân giới	138
1. Phân giới để tiến tới xác lập nghĩa của câu	138
2. Phạm vi nghĩa của câu, các tầng nghĩa và kiểu nghĩa của câu theo thành phần chức năng	140
II – Tầng nghĩa và kiểu nghĩa của câu xét theo thành phần chức năng cú pháp	142
1. Tầng nghĩa và kiểu nghĩa theo thành phần câu	142
2. Sơ lược một số kiến giải về sự tương hợp nghĩa trong cấu trúc nghĩa thành tố chức năng của câu	146

BÀI 12: Tầng nghĩa, kiểu nghĩa kiến tạo theo tham tố nghĩa của câu	151
I – Các tham tố nghĩa của câu	152
1. Phát hiện, xác định tham tố nghĩa câu	152
2. Vai trò của các tham tố nghĩa câu	154
3. Nhận xét các hướng tiếp cận đã có	161
II – Tầng nghĩa, kiểu nghĩa của câu, xét theo tham tố nghĩa	161
1. Kiểm kê vai nghĩa; đặc điểm, phạm vi nghĩa của câu	161
2. Tầng nghĩa và kiểu nghĩa của câu xét theo tham tố nghĩa	165
3. Một số tóm lược	168
4. Hệ thống mô hình cấu trúc tham tố nghĩa câu	170
	173
BÀI 13: Tầng nghĩa, kiểu nghĩa hiển ngôn của lời	
I – Nhận diện lời và những nhân tố quy định nghĩa của lời	173
1. Nhận diện lời phân biệt với câu	173
2. Những nhân tố quy định nghĩa của lời	175
II – Các tầng nghĩa của lời	177
1. Lời chính danh và phi chính danh	177
2. Các loại lời chính danh	178
3. Các tầng nghĩa của lời chính danh theo lí thuyết hành động ngôn từ	178
4. Nghĩa của những kiểu dạng lời khác	180
III – Phạm vi quan yếu nghĩa của lời và các kiểu nghĩa của lời	181
1. Phạm vi quan yếu nghĩa của lời	181
2. Sơ bộ về nghĩa tình thái của lời	183
3. Kiểu nghĩa tình thái thuộc lời ở một khung cụ thể	184
	188
Lời cuối tập	191
PHỤ LỤC	
TÀI LIỆU THAM KHẢO	205